

– מענה יועמ"ש פנימי על פניות בנושא זכויות יוצרים –

מאמר עם מדריך מעשי

מאת: עו"ד רגינה באי-באבייב, יועצת משפטית פנימית ומנהלת המחלקה המשפטית במרכז לטיפול וחקר באוטיזם, עמותה לילדים בסיכון

...

האם מותר לעשות שימוש בסרטון שהופץ ברשת לצורך מצגת לעובדים? איך אפשר לדעת מתי יש זכות יוצרים ומתי לא? שאלות כאלה ודומות מתקבלות בתיבת הדוא"ל שלי חדשות לבקרים.

כל יועמ"ש פנימי העובד בארגון מכיר מקרוב את השאלות התמימות מהסוג הזה, שנוחתות בתיבת הדוא"ל שלו במקרה הטוב, או מגיעות כהודעת ווצאפ במקרה פחות טוב. אנו היועצים המשפטיים עובדים בקרב אנשים ללא ידע משפטי ואחראיים להנגיש להם את החוקים והרגולציה הרלוונטית. כמו כן, אנו מורגלים במענה לפניות לקוניות ומבינים היטב שדרושה "חקירה" לבירור אודות השימוש המבוקש וגלגולה של היצירה אשר נמצאת במוקד העניין.

אחרי שלמדתי את הנושא וגיבשתי מענים לפניות אחדות, החלטתי לייעל את התהליכים ולייצר הנחיות לצוותים. ואולם, עובדי הארגון עדיין מעדיפים לפנות בשאלה ספציפית ולקבל מענה נקודתי מפני שחוששים להגיע למצב של הפרת זכויות יוצרים ומעדיפים לוודא לפני שיעשו שגיאה.

רשת האינטרנט שופעת בחומרים זמינים ונגישים והפיתוי בקרב העובדים לעשות שיתוף או שימוש תמים לכאורה, במגוון התמונות, הסרטונים והתכנים מסוגים שונים הקיימים על גבי הפלטפורמות השונות, הוא פיתוי גדול וחושף את הארגון לתביעה ונזק כלכלי. אחד התפקידים של הפצת מדריך בנושא זכויות יוצרים הוא העלאת המודעות לנושא, שהיא כשלעצמה כבר מפחיתה את הסיכון להפרה. בנוסף, מדריך זה מנגיש לעובדי הארגון את המושגים ומפרש אותם באופן שישפיע על פירוט הפניות שתתקבלנה אצל היועמ"ש לאחר שיופץ מדריך מסוג זה.

בין אם קיימת מודעות גבוהה בין עובדי הארגון לשמירה על זכויות היוצרים ובין אם לאו, טוב יעשה היועץ המשפטי אם יקדים את התרופה ויפיץ מבעוד מועד הנחיות מעשיות, יחד עם הסבר תאורתי קצר, כפי שיוצע במדריך המעשי הכלול מסגרת מאמר זה. אל חשש, עדיין ימשיכו להגיע לתיבת הדוא"ל פניות ושאלות על מקרים החורגים מגדרו של מסמך כזה. רוב הסיכויים שאף יותר פניות מבעבר.

מטרתו של המדריך המוצע להלן, היא להבהיר את סוגי השימושים שעשויים עובדי הארגון לעשות בתכנים הקיימים ברשתות ולהציע את הדרכים לשיתוף ושימוש חוקי של תכנים ויצירות ממקורות שונים.

מדריך זה מהווה כללי אצבע כלליים לשימוש בתכנים שונים העשויים להיות מוגנים בזכויות יוצרים, ומטרתו למזער חשיפה לפגיעה בזכויות. אין להתייחס למסמך זה כסקירה משפטית בתחום זכויות היוצרים או כפרשנות היחידה האפשרית של החוק.

הסתייגות נוספת חשובה להבהרה לגבי המדריך המוצע היא היעדר התייחסות בו לכללי שימוש הוגן ביצירה. כיום אין לדעת בוודאות מראש האם פעולה זו או אחרת חוסה בגדרו של סעיף זה. אמנם הסעיף גמיש ויכול לכלול שימושים רבים ומגוונים, אך טרם נדונה בפסיקה קשת רחבה של מצבים קונקרטיים בהקשר של שימוש הוגן. לפיכך, שיקול הדעת שלי הנחה אותי לא לכלול נושא זה במסגרת הנחיות לצוותים בשטח ולמנוע את הסיכון הכרוך בהסתמכות על סעיף זה. יחד עם זאת, לטעמי יועמ"ש בהחלט יכול לשקול שימוש ביצירה תוך בחינת כללי השימוש ההוגן. המאמר הבא בסדרה יציע סקירה משפטית ממוקדת ויציע מדריך ליועמ"ש.

מדריך בנושא זכויות יוצרים - הנחיות לצוותים

* בגיבוש מדריך זה נעשה שימוש בהנחיות היועץ המשפטי לממשלה מס' 6,700 בנושא "שימוש בתכנים ברשת האינטרנט בידי משרדי הממשלה – היבטי קניין רוחני", מיום 2/10/17

רקע תיאורטי

1. על-פי חוק זכות יוצרים, התשס"ח-2007, זכויות יוצרים תקפות לגבי: יצירה אמנותית (רישום, ציור, פיסול); מפה; תרשים; צילום; מחזה; סרט; תכנית טלוויזיה; יצירה מוזיקלית; יצירת תנועה (לדוגמה מחול); יצירה כתובה (ספר, מאמר, הרצאה, טבלה, תוכנת מחשב); לקט יצירות (אנציקלופדיה, נתונים ממאגר מידע); ויצירה דיגיטלית (למשל אתרי אינטרנט, מצגות, יישומונים ועוד).
2. הנחת הבסיס של כל עובד צריכה להיות כי **כל יצירה מוגנת על פי חוק אלא אם נכתב במפורש אחרת**. בעל זכות היוצרים ביצירה לא צריך לרשום את היצירה (בניגוד לפטנטים), כדי שהזכויות יהיו בתוקף.
3. יובהר כי **אין לראות בהעלאת תוכן בידי גולש זה או אחר לרשת האינטרנט בכלל, ולרשתות החברתיות בפרט, משום הסכמה של הגולש לעשיית שימוש בתוכן בידי צדדים שלישיים**.
4. הפעולות אשר מותרות אך ורק לבעל זכות היוצרים (באופן בלעדי), ולכן אין לעשותן ללא רישיון מתאים או מבלי לבחון האם מדובר בשימוש מותר הן הפעולות הבאות:
 1. **העתקה** - כגון העתקה של ספר דיגיטלי; העתקת תמונה שמצויה באינטרנט, "הורדת" תמונה למחשב, שמירתה כקובץ, וכדומה. למען הסר ספק, העתקה לצרכים פנימיים של המשרד, למשל הדפסת עותק של יצירה שלעובד המשרד יש גישה חוקית אליה, לשימוש פנימי במשרד, אין דינה כהעתקת היצירה והעלאתה לאינטרנט, והיא, ככלל, מותרת.
 2. **פרסום של היצירה** - כלומר, אם היצירה לא פורסמה קודם לכן במקום אחר, הוצאת עותקים ממנה לראשונה לשוק תיחשב כפרסום; יתכן שהעלאת יצירה לאינטרנט תיחשב "פרסום" לעניין זה בתנאים מסוימים
 3. **ביצוע פומבי של היצירה** – למשל הקרנת סרט לציבור, השמעת מוזיקה במקום פתוח לציבור
 4. **שידור** – כגון שידורי טלוויזיה או רדיו, כולל שידור בזמן אמת, ולרבות שידור מאתר אינטרנט.
 5. **העמדה לרשות הציבור** – כלומר הנגשת היצירה כך שלכל אדם יש גישה אליה מכל מקום ובכל מועד לבחירתו לעומת "שידור", שבו מועד העברת היצירה נבחר ונקבע על-ידי המשרד בלבד. למשל, העלאת יצירה לאתר אינטרנט, הנגיש לכלל הציבור בכל עת, או לעיתים אף לאתר אינטרנט סגור (כגון פורטל), שהגישה אליו מוגבלת לקבוצה גדולה יחסית, בהתאם לנסיבות;
 6. **עשיית יצירה נגזרת** – כלומר יצירה שמבוססת באופן מהותי על יצירה קודמת. לדוגמה: יצירת מצגת שהיא גרסה מקוצרת של ספר; דוגמאות מחוץ לעולם הדיגיטלי: המחזת סיפור, יצירת סרט שמבוסס על ספר.

7. **השכרה** – רק לגבי תקליטים (כולל דיסקים מוזיקליים), יצירות קולנועיות דוגמת סרטים ותוכניות טלוויזיה, תוכנות מחשב.

5. לצד הזכויות הכלכליות המוקנות ליוצר ביצירתו, כפי שפורטו לעיל, **ליוצר קיימת גם זכות מוסרית**. הזכות המוסרית היא זכות אישית, אינה ניתנת להעברה, והיא נותרת בידי של היוצר גם אם העביר את הבעלות בזכותו הכלכלית ביצירה, בחלקה או במלואה, לגורם אחר. הזכות המוסרית נחלקת לשתיים: **(א) הזכות לייחוס ראוי ("הזכות לקרדיט")** – זכות היוצר "כי שמו ייקרא על יצירתו בהיקף ובמידה הראויים בנסיבות העניין"; **(ב) הזכות לשלמות היצירה** – זכות היוצר "כי לא יוטל פגם ביצירתו ולא ייעשה בה סילוף או שינוי צורה אחר, וכן כי לא תיעשה פעולה פוגענית ביחס לאותה יצירה, והכל אם יש באילו מהם כדי לפגוע בכבודו או בשמו של היוצר."

הנחיות ליישום:

6. לאור הכלל האוסר שימוש ביצירות המוגנות בזכויות יוצרים (בכלל זה: תמונות, סרטונים, מאמרים, ספרים, טפסים, רשימות, גרפים וכיוצ"ב), יש לפעול לקבלת הסכמה בכתב לכל שימוש ו/או לקבלת הסכמה כללית לשימוש. יש לתעד ולשמור את המקור / המסמך / הכתוב, לפיו ניתנה הרשאה לעשות שימוש ביצירה ללא חשש של הפרת זכויות יוצרים.

בסופו של מדריך זה מוצע **נוסח פניה לבעל זכויות יוצרים וטופס הרשאה לשימוש המבוקש**. חשוב לציין את שמו של בעל זכויות היוצרים שנתן הסכמה לשימוש ביצירה ולתת לו קרדיט כמקובל.

7. לחלופין, או במקרה שבו לא ניתן לפנות לבעל זכויות היוצרים, ניתן לפעול בדרך של העמדת קישור ליצירה – תמיד נעדיף להעמיד קישור (לינק) לכל מסמך/ מקור מידע. העמדת קישור (עדיין) אינה בגדר הפרת זכויות יוצרים, זאת גם במקרה שבו מקור המידע שבקישור, הועמד בדרך של הפרת זכויות היוצרים. חשוב לקחת בחשבון כי כאשר יוסר המידע אליו מפנה הלינק, לא ניתן יהיה להגיע אליו יותר.

8. יצירות שהיוצר ובעל זכות היוצרים בהן אינם ידועים מכונות יצירות "יתומות". מוצע לציין על גבי היצירה כי היוצר אינו ידוע, ולהוסיף כתובת דואר אלקטרוני אליה יוכל לפנות בעל זכות היוצרים בה להצהיר על זכותו. אם זהות היוצר מתבררת, יש לפנות לקבלת אישורו לשימוש ביצירה ולהעניק קרדיט.

דגשים נוספים ליישום בנושא זכויות יוצרים:

9. בהזמנת הרצאה / יום עיון לעובדים – במידה ומעוניינים להעמיד את ההרצאה לטובת העובדים בדרך של קישור להסרטה למטרות לימוד של צוותי העמותה בין באמצעות פורטל העמותה ובין בדרך אחרת, חשוב לקבל הרשאה מהמרצה בכתב להקלטת ההרצאה ולשימוש בה במסגרת הארגון. יש

לשים לב כי מוסד ששולח מרצים אינו יכול לתת הסכמה בשם המרצים לצלם אותם ו/או לעשות שימוש בסרטים אלה.

10. ספרים – במידה ונתקבל אישור לשימוש בכתוב מתוך ספר, אין להסתפק בקבלת אישור המחבר. חשוב לוודא האם עפ"י ההסכם של המחבר מול ההוצאה נדרשת הסכמת המו"ל לשימוש הספציפי, ולפעול בהתאם.

11. ניתן להפנות את הצוותים המקצועיים למקורות מידע באמצעות רשימת נושאים – סילבוס - (לרובם יש גישה למאגרי מידע / מנויים באקדמיה), וכך להימנע משליחת המאמרים עצמם ומהפרת זכויות יוצרים. חשוב לציין כי סילבוס שנכתב על ידי צד שלישי (הוא יצירה בפני עצמה ומוגן בזכויות יוצרים), דורש אישור המחבר לשימוש בו.

יצירות הניתנות לכל שימוש:

12. יצירות שתקופת זכות היוצרים בהן הסתיימה – לאחר תום תקופת ההגנה על היצירה, שהיא 70 שנים לאחר מות היוצר, פוקעת זכות היוצרים ביצירה, היצירה עוברת לנחלת הכלל וניתן לעשות בה כל שימוש שהוא. כך למשל, אין זכויות ביצירותיהם של הצייר וינסנט ואן גוך, הסופרת ג'יין אוסטן והמשורר חיים נחמן ביאליק.

13. סוגי פריטים לפי סעיף 5 לחוק זכות יוצרים – רעיונות, תהליכים, שיטות ביצוע, מושגים מתמטיים, עובדות, נתונים וחדשות היום אינם מוגנים בזכות יוצרים, וניתן לעשות בהם כל שימוש שהוא. יודגש, כי באופן הביטוי של כל אלה עשויה להיות זכות יוצרים. כך, רעיון אינו מוגן, אולם אם הרעיון נכתב או הוצג בצורה כלשהי, אזי יש זכויות באופן שבו נכתב או הוצג הרעיון. למשל, יש זכויות בציור של כלניות – עצמו, אך אין זכויות ברעיון לצייר כלניות או פרחים. בדומה, אין זכויות בחדשות היום, או בעובדה שמאורע מסוים התרחש במקום ובזמן מסוימים, אך עשויות להיות זכויות באופן שבו דווח על חדשות היום או על עובדה זו.

14. כל שימוש בחלק לא מהותי מהיצירה – למשל, צילום מסך מתוך קטע וידאו (סרט, סדרת טלוויזיה, סרטון ביו-טיוב וכדומה), ייחשב כחלק שאינו מהותי, במרבית המקרים.

15. שימושים שאינם אסורים לפי החוק – דוגמת השאלה ועיון.

יצירות עם תנאי שימוש מותר:

16. תכנים המצויים במאגרים חינוכיים – מותרים לשימוש בכפוף לתנאי השימוש של המאגר. בנוסף, ככל שמפורטים תנאים פרטניים לגבי כל יצירה המופיעה בו – השימוש יהיה בכפוף גם לתנאים אלה. רשימת האתרים המכילים יצירות מותרות לשימוש:

Commons Wikimedia

freepic.com

אתרים אלה מכילים יצירות אשר לרוב הועמדו לשימוש הציבור, בתנאים אלה ואחרים, ללא תשלום. יצוין, כי לגבי חלק מהיצירות מצוין כי הן מצויות בנחלת הכלל ולכן הן ניתנות לכל שימוש, לגבי אחרות, השימוש בהן מותר בתנאים, והדבר טעון, כאמור, בדיקת כל יצירה באופן פרטני. יש להקפיד ולבחון כל יצירה ולעשות שימוש בהתאם לתנאי השימוש או הרישיון. יש לתעד את תנאי השימוש החלים על היצירה ביום עשיית השימוש.

נוסח פניה מוצע לבעל זכויות יוצרים
לקבלת הרשאה לשימוש ביצירה בתנאים שיפורטו

לכבוד

_____ (שם בעל זכות היוצרים)

הנדון: פניה לקבלת הרשאה לשימוש

הריני לפנות בשם העמותה _____, בבקשה לקבל הסכמתך לשימוש פנימי/חיצוני ביצירה שפרטיה: _____.

השימוש הינו לצורך _____ וייעשה תוך שמירה על ההגבלות הבאות:

יצוין כי לעמותה אין אינטרס מסחרי בשימוש המבוקש והיא פועלת באופן פילנתרופי למען: _____

_____ (תיאור קצר של פעילות העמותה והאוכלוסייה הנהנית משירותיה).

נודה מאוד על שיתוף הפעולה ונפעל להצגת הקרדיט והסכמתך האדיבה לשימוש המבוקש.

בברכה,

שם ותפקיד הפונה

לכבוד: _____ (שם הארגון המבקש זכות שימוש)

הריני נותן בזאת הסכמתי לעמותה לילדים בסיכון לעשות שימוש ביצירה המתוארת להלן:

במסגרת פנים ארגונית לצרכי למידה, הוראה והדרכה של צוותי הטיפול של הארגון אליו
מופנה כתב הרשאה זה.

תנאים והגבלות לשימוש, ככל שיש: _____

על החתום:

_____	_____	_____
חתימה	תאריך	שם בעל זכויות היוצרים